

3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-2-5>

УДК 338.242.2

Ільченко В.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва та економіки підприємства,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5414-1429>

Бендюг Є.С.

студентка,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6643-0279>

Ichenko Viktoriia, Bendiuh Yelyzaveta

University of Customs and Finance

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ІННОВАЦІЙНИЙ БІЗНЕС, ЩО ЗМІНЮЄ СУСПІЛЬСТВО

Соціальне підприємництво, хоч і достатньо новий вид діяльності, проте вже займає позиції в світовій економіці. Його популярність лише зростає, а з початком повномасштабної війни в Україні це більше людей зацікавило цим видом діяльності. В сучасних умовах соціальне підприємництво позиціонує себе, як форма бізнесу, що покращує життя та допомагає особам з інвалідністю, вимушеним переселенцям, соціально вразливим верствам населення; піклується про навколишнє середовище; збереження природи та раціональне розподілення ресурсів. Незважаючи на те, що соціальне підприємництво не виключає прибутку від своєї діяльності, головна його мета все-таки соціальна. Соціальне підприємництво відіграє важливу роль в поліпшенні якості суспільного життя. Воно впливає на рівень соціального розвитку країни, зниження рівня безробіття. Соціальні проекти є важливою складовою кожної країни для її успішного та постійного розвитку. Проте, для такого виду бізнесу, як і для інших, необхідне фінансування. В статті наведені джерела залучення коштів: краудфандинг, благодійні організації, бізнес-янгели, гранти, філантропи, фандрайзинг. Особливу увагу приділено таким способам як: гранти та фандрайзинг, оскільки на думку авторів вони є найбільш сучасними та актуальними в часи, в які проводиться дослідження.

Ключові слова: соціальне підприємництво, джерела фінансування, інновації, розвиток економіки, поліпшення життя населення.

Постановка проблеми. Соціальне підприємництво є невід'ємною частиною сучасного бізнес-середовища. Цей вид діяльності в Україні вже існує деякий час, проте після початку повномасштабної війни він ще більше почав набирати обертів. Кризове становище якнайкраще показує необхідність та ефективність цього виду діяльності. Враховуючи велику потребу в соціальних бізнесах особливо під час війни, підприємці намагаються дізнаватись більше та починати цей новий вид діяльності. Проте, для цього вони потребують фінансування, яке допоможе їм започаткувати соціальне підприємство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальне підприємництво на даний момент є одним з найактуальніших видів підприємницької діяльності,

яке прямо впливає на соціальне життя суспільства. Такий вид підприємництва був розглянутий в багатьох наукових працях Теслюк С., Демчук І., Белової М., Швеця Г., Кот Л., Михальчук Л. В той же час, суспільство потребує більше інформації для загального розуміння необхідності соціального підприємництва для країни. Також недостатньо зрозумілі можливі способи надання грошових коштів для соціальних проектів. Незважаючи на кількість досліджень аспектів, зазначених вище, є відчутна необхідність в подальшому аналізі теми задля позитивного впливу на суспільство країни.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі важливості соціального підприємництва для суспільства та держави в непростий воєнний час,

а також в майбутньому впливі під час відбудови країни; огляд можливих джерел фінансування соціальних підприємств, які заохотять підприємців починати цю діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважається, що вперше термін «соціальний бізнес» було вжито бангладеським нобелівським лауреатом Мохаммедом Юнусом. Він відомий банкір, один з перших соціальних підприємців, що отримав Нобелівську премію за зусилля створити економічний та соціальний розвиток. М. Юнус характеризував соціальний бізнес як той, що приносить користь великій частині населення. Також він виділив сім головних принципів соціального бізнесу, серед яких слід виділити: екологічну свідомість, боротьбу з бідністю, повернення інвестицій без дивідендів, а також поліпшення умов роботи. М. Юнус заснував GrameenBank, який впевнено можна вважати прикладом соціального бізнесу. Ідея банку полягала в тому, щоб видавати мікрокредити бідним в Індії, не вимагаючи гарантій [1].

Економіст Дж. Макклург вважав, що передвісниками соціального підприємництва були монастирі, які слугували притулком для незахищених верств населення, також церкви, які фінансувались громадами чи меценатами, лікарні та будинки для людей похилого віку – всі вони мали соціальну мету [2].

Загалом, соціальне підприємство можна визначити як юридично зареєстроване підприємство, яке здійснює підприємницьку діяльність та в основі своєї роботи має соціальну мету. Такий вид підприємства: прибуток інвестує в реалізацію соціальної мети, надає робочі місця вразливим категоріям суспільства, здійснює соціальні зміни завдяки використанню підприємництва та інновацій, а також створює соціально важливі товари або послуги [3].

Варто зазначити головні позитивні риси соціального підприємництва, а саме [4]:

- вирішення соціальних проблем для близьких, громади, країни;
- лояльність споживачів до продукції соціального бізнесу;
- залученість до створення інноваційних продуктів;
- можливість зайняти нішу з низькою або взагалі з відсутністю конкуренції;
- наявність потенційних матеріальних та нематеріальних ресурсів і працівників, не залучених в традиційний бізнес;
- можливості співпраці з різними міжнародними спільнотами;
- можливість вибору оптимальної організаційно-правової форми;
- наявність різних фінансових програм для започаткування та підтримки соціального підприємства;
- можливість формування свідомої спільноти.

Вказуючи таку позитивну рису, як залученість до створення інноваційних продуктів, варто зазначити, що місія соціального підприємництва полягає в можливості створювати різного роду інновації, які на краще

можуть змінювати життя населення. Але в підприємницькому суспільстві склалась думка, що такий вид діяльності спрямований спочатку на вирішення соціальних проблем, а лише потім на отримання прибутку та його розподілення. Проте, серед науковців та експертів ведуться дискусії стосовно пріоритетності мотивів соціального підприємництва.

Соціальне підприємництво має на меті поліпшення життя суспільства, завдяки різним джерелам фінансування, що в результаті має позитивний вплив на населення, а також економіку країни. Інноваційність соціального підприємництва полягає в пошуку проблем населення та шляхів їх вирішення, а соціальний підприємець відповідає за отримання вигоди, яка принесе користь та буде власністю суспільства. Тобто, загалом, інновації в діяльності соціального підприємництва є головною складовою поліпшення життя населення [5].

Економічний розвиток держави напряму залежить від діяльності підприємств – як малих, так і середніх та великих. Особливо важливу роль відіграють малі підприємства, адже вони набагато мобільніші по багатьом параметрам за інші, та складають більшу частку, яку одержує економіка від підприємницької діяльності. Проте в умовах нестабільної економічної ситуації та нестачі фінансувань, існування соціальних підприємств значно ускладнюється. Забезпечення підтримки для їх представників життєво необхідне задля стійкого росту економіки країни [6].

На сьогодні відбувається активний розвиток соціального підприємництва в усьому світі. Серед Європи лідерські позиції займає Велика Британія, в якій працює майже 70 тис. соціальних бізнесів, в яких залучено близько мільйона населення. Сумарний внесок соціальних підприємств в економіку країни складає більше 24 млрд фунтів стерлінгів. За результатами 2019 року 68% бізнесу підтримують уразливу частину населення, інші надають працевлаштування групам людей.

В Польщі за підсумками 2019 року, налічували близько 30 тис. соціальних підприємств, в яких було задіяно понад 420 тис. осіб, а в Сербії 0,25% від населення працювало в соціальних бізнесах. Згідно матеріалів звіту Європейської комісії вклад соціального бізнесу у 2019 році склав [2]:

- Нідерланди – 3,5 млрд євро;
- Португалія – 3,3 млрд євро;
- Угорщина – 2,3 млрд євро;
- Ірландія – 1,4 млрд євро;
- Естонія – 52,4 млн євро.

Розглядаючи показники різних країн світу, слід також згадати про такий показник як глобальний індекс інновацій, який оцінює національну інноваційну сферу та визначає позицію окремої країни серед усіх країн за рівнем інноваційного розвитку. Результати свідчать про постійні економічні та соціальні зміни як в країні, так і в світі. Ці показники демонструють високий рівень розвитку країни, оскільки відомо, що зазвичай країни з розвинутою інноваційною сферою мають високорозвинену економіку.

Для кращого розуміння нижче подано дві діаграми (рис. 1 та рис. 2), одна з яких показує рівень розвитку економіки, а інша рівень інноваційного розвитку країн. Розвинуті інноваційні технології один з факторів, які позитивно впливають на стійке зростання економіки держави, тому важливо та необхідно приділяти увагу інноваційній діяльності, одним з якої є соціальне підприємництво.

Звісно, стан економіки держави не залежить лише від індексу інноваційності, є ще безліч інших факто-

рів, які впливають на розвиток. Проте, подані діаграми показують, що взаємозв'язок існує, хоча, як можна побачити, не у всіх країнах. Так, Індія та Бразилія, в яких економіка на достатньо високому рівні, проте інноваційність має не такі гарні показники, що свідчить про те, що вони використовують інші фактори для зростання економіки.

У світі соціальне підприємництво продовжує набирати обертів, проте в Україні це відносно новий вид діяльності. Але всі змінилось з початком повномасш-

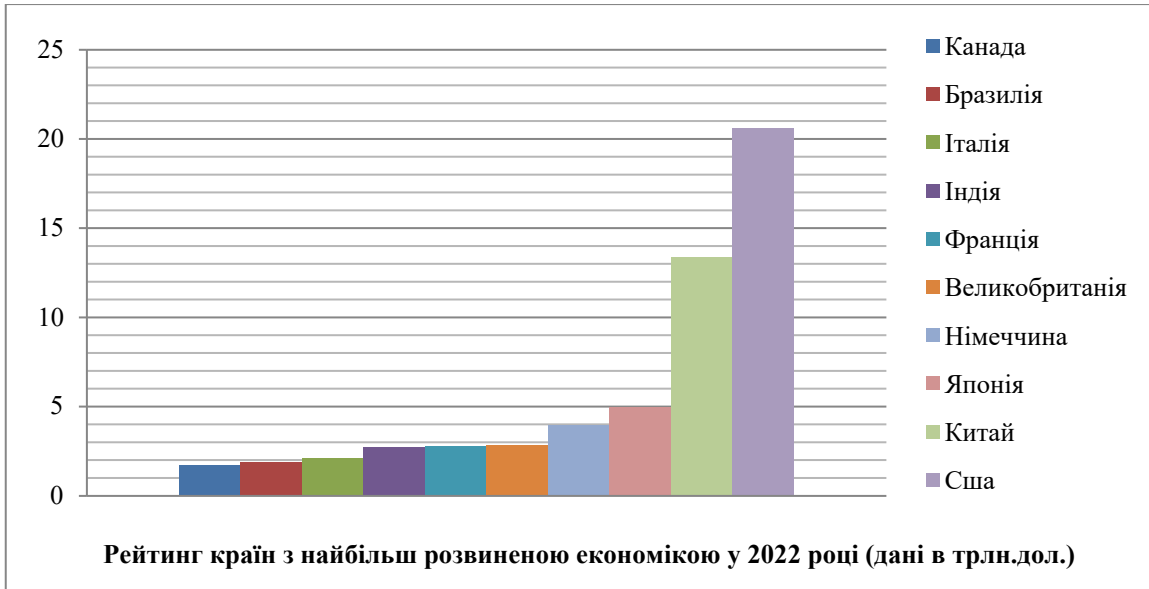

Рис. 1. Рейтинг країн з найбільш розвинуеною економікою у 2022 році

Джерело: [7]

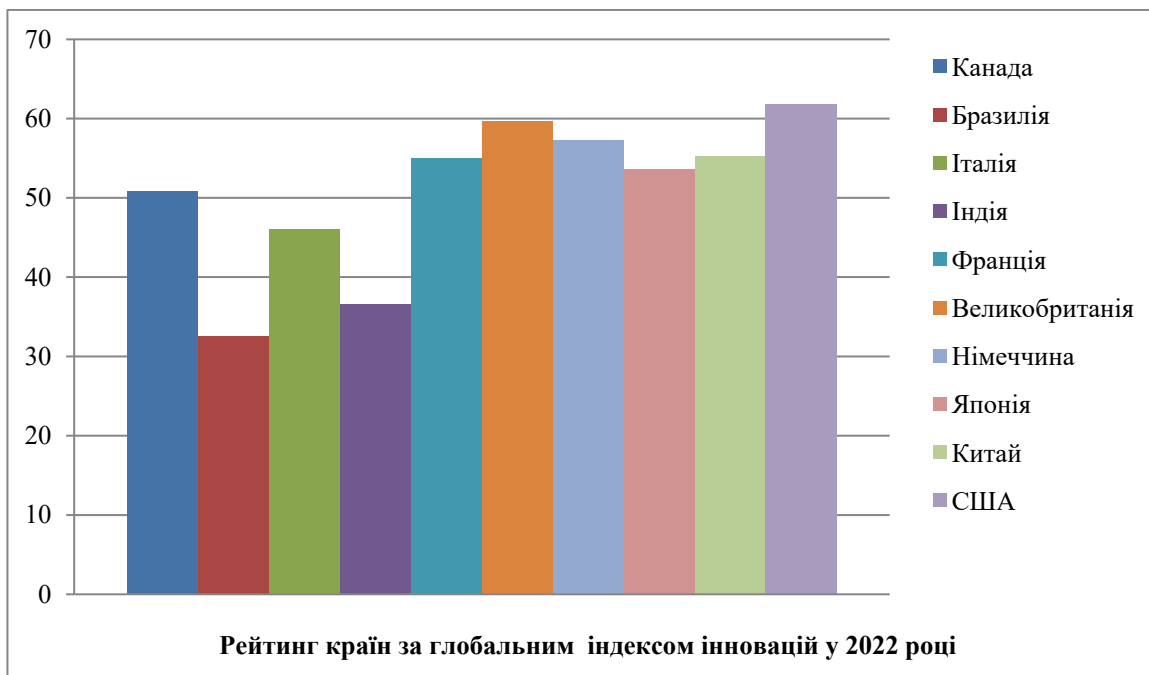

Рис. 2. Рейтинг країн за глобальним індексом інновацій у 2022 році

Джерело: [8]

табної війни в 2022 році, коли актуальність соціального бізнесу зростає в рази. Підвищилась потреба в швидкому реагуванні на незлічену кількість соціальних викликів, які відбуваються внаслідок військової агресії росії [6].

Розглядаючи інноваційну діяльність соціального підприємництва, тим паче в час кризових ситуацій, можна побачити, що змінюються і загалом напрями розвитку соціального виду діяльності. По-перше, слід зазначити, що ФОП залишається найбільш поширеною формою для організації соціальних підприємств, по-друге, переважна більшість підприємств виникає саме у великих містах та центрах держави.

Поки, на жаль, більше молодих підприємств, яким від 1 до 3 років, а працівників до 10 осіб. А основними завданнями організації є працевлаштування та підтримання діяльності. На даний момент, організації, які займаються тим, щоб створювати деякі види послуг або отримувати прибуток та направляти його окремим групам населення менше [5].

Як зазначено вище, актуальність соціального підприємництва невідмінно зростає. Проте, збільшення дефіциту бюджету, зростання рівню фінансової самостійності різних регіонів через децентралізацію призводять до необхідності розставлення пріоритетів в розподілі доходів як по регіонах, так і загалом по державі. Проблема полягає в тому, що кількість людей, що потребують соціальної допомоги зростає, а розподіл витрат на соціальну політику навпаки, через що необхідно залучення грошових коштів для фінансування та пошук інструментів реалізації соціальної політики [1].

Згідно функціонального призначення соціальне підприємництво: задовольняє потреби суспільства та надає державні послуги; створює робочі місця для усіх груп населення; знижує соціальну напругу в суспільстві, покращує соціальну інфраструктуру; збільшує активність громадян; підтримує різні інноваційні проекти та громадські ініціативи. Розглянемо відмінності соціального підприємництва від інших видів діяльності (табл. 1) [2].

За результатами досліджень у 2020 році в Україні налічувалось близько 1000 соціальних підприємств. Зростання цієї кількості фіксується упродовж останніх років, що є результатом впливу соціально-економічної кризи та російської військової агресії на Сході країни, через що з'явилися нові вразливі групи населення:

ветерани АТО, біженці з Криму та східних областей України. Саме через це виникла необхідність в пошуку джерел фінансування для вирішення соціальних проблем. Загалом розташування соціальних підприємств охоплює всю Україну, на 2020 рік найбільше знаходиться в м. Київ – 20%, Львівській області – 10%, Полтавській – 6%, Донецькій – 6%, Запорізькій та Київській – 5% [9].

За останні два роки, під час війни багато українців долучились до волонтерства, а частина хотіла б продовжувати займатись цим і надалі. Тому зараз, на етапі такої залученості, влучний час для створення соціальних підприємств. Оскільки зараз люди прагнуть долучатись до таких проектів з метою поліпшення соціального життя. Тому саме соціальне підприємництво є нині та в подальшому дуже актуальним. Так як соціальне підприємство будується на соціальній меті, а саме це може бути залучення волонтерів, внутрішньо переміщених осіб, інших уразливих груп населення або допомога таким людям, цей вид діяльності потрібно поширювати задля покращення соціального життя населення та економіки країни в цілому [10].

Ще до початку повномасштабного вторгнення в Україні були різноманітні соціальні підприємства: піцерія *Veterano Pizza*, громадський ресторан *Urban Space*, Львівська свічкова мануфактура, лабораторія ресайклу *Re: laboratory*. Поступово список бізнесів, які мають соціальну складову поповнюється та розширюється.

Для прикладу хотілось би навести програму від Української соціальної академії «Акселератор соціального підприємництва», який має на меті допомогу та підтримку учасників покращити свої ідеї та залучити інвестиції. Навесні 2021 року було обрано 5 проектів, які перемогли в конкурсі та отримали підтримку з боку академії.

Серед найцікавіших варто виділити: «Очі Тарі» та агенція кадрових рішень «Адвокація». Ідея першого стартапу полягає в створенні центру, де жінки з інвалідністю зору можуть безкоштовно опанувати професію масажистки, а також кабінет, де вони можуть пропонувати послуги масажу. Процедури направлені на розслаблення та звільнення від стресу. До речі, вважається, що масажисти з відсутністю зору мають кращі здібності до процедури масажу.

Таблиця 1

Відмінності соціального підприємництва від інших видів

Соціальне підприємництво	Традиційне підприємництво	Благодійна організація
<ul style="list-style-type: none"> – реінвестування прибутку; – відсутність залежності від зовнішніх джерел фінансування; – необхідний лише стартовий капітал; – отримання доходу від своєї діяльності, метою якої є вирішення соціальних проблем 	<ul style="list-style-type: none"> – розподілення прибутку між акціонерами; – відсутність залежності від зовнішніх джерел фінансування; – необхідний лише стартовий капітал; – отримання доходу від власної діяльності, метою якої є отримання максимального прибутку 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність прибутку; – залежність від зовнішніх методів фінансування; – отримання різноманітних грантів та пожертв, що використовуються задля вирішення різних соціальних проблем

Джерело: [2]

Ідея другого проекту націлена на поліпшення ситуації працевлаштування людей з інвалідністю. Мета не просто влаштувати людину на роботу, а впливати на думку суспільство заради підвищення рівня свідомості. Тобто, мета полягає в утворенні якісної моделі працевлаштування для людей з інвалідністю, а також підвищення рівня свідомості працедавців та найманих працівників стосовно різних інклюзій [11].

Все це свідчить про необхідність та широкий простір для розвитку соціального підприємництва як зараз, так і в післявоєнний час – для відбудови. Проблем з відсутністю ідей не має бути, кількість людей, яким необхідна підтримка, висока, доступ до інформації та можливість навчання в цій сфері присутні, однак не все так добре з законодавчою базою, адже питання соціального підприємництва недостатньо врегульоване на законодавчому рівні. А також виникає питання фінансування – де шукати джерела інвестицій [12].

Аналізуючи загальні фінансові інструменти, варто зазначити, що джерела фінансової підтримки поділяються на внутрішні та зовнішні. Під внутрішніми розуміють ті грошові кошти, які підприємець отримує в процесі діяльності. Зовнішні джерела фінансування можуть бути представлені у вигляді статутного або позикового капіталу, а також у вигляді інвестицій. Якщо дивитись детальніше, то можна виділити такі джерела фінансування соціальних підприємств [13]:

- благодійні фонди;
- філантропі;
- гранти;
- краудфандинг;
- фандрайзинг;
- кредитні ресурси;
- фінансування державою.

Особливо слід звернути увагу на фандрайзинг та гранти, оскільки в сучасних умовах ці варіанти продовжують набувати актуальності, хоча в нашій країні ще не набули широкого застосування.

Загалом, фандрайзинг це збір коштів серед захищених людей на соціально важливі проекти. Його відмінність від діяльності благодійних організацій полягає в тому, що має сучасні цілі залучення грошей. Можна відокремити два види цього виду фінансування: перший базується на зборі коштів без матеріальної вигоди для тих, хто пожертвував гроші; інший полягає в залучення не лише фінансової допомоги, а можливо у вигляді трудових або натуральних вкладень [14].

На сьогодні в Україні існує понад 10 фандрайзингових платформ, які спеціалізуються на широкому колі різноманітних ініціатив. Найбільшу популярність мають такі платформи як: Got Fund Ed, що спеціалізуються на зборах грошей для освітніх проектів; Indiegogo, відповідають за напрямок інновацій та технологій; First Giving, що збирають кошти для шкіл та некомерційних організацій; Kickstarter, які залучають кошти в сферу мистецтва, кіна, журналістики, ігор; а також платформа Causes, яка збирає гроші на вирішення культурних, політичних та соціальних питань [15].

Слід зазначити, що потенційна актуальність фандрайзингу, як джерела фінансування, дуже висока. Про це свідчить об'єднаність українців з моменту початку повномасштабної війни та кількість допомоги, яку ми здійснили. Адже ці події показали потужність людей, коли в них є спільна мета й бажання досягти її. За даними НБУ, за 2022 рік українці та іноземці задонали сумарно понад 33 млрд грн.

Окрім бажання людей зробити свій вклад, важливу роль грають організації, які можуть структурувати процеси. Існують три найбільші фонди, які цим займаються: United24, Фонд Повернись живим, Фонд Придути. Цікаво, що в кожного фонду місяць, коли було пожертвувано грошей відрізняється, що свідчить про різні події, їх вплив на людей, а також про маркетингову складову фондів [16].

Виходить, що фандрайзинг має багато схожих рис з класичною благодійністю, адже допомагає фінансувати різні сфери економіки, але переважно неприбуткові організації, якими виступають більшість соціальних підприємств. Розглядаючи сутність фандрайзингу видно, що він має спільні риси з фінансуванням інвесторів. Проте, якщо інвесторів шукають переважно для комерційних підприємств та на довгий період, то фандрайзинг працює навпаки. Адже його застосовують під некомерційні проекти, та коли необхідні кошти на поточну діяльність [14].

Для успішного залучення коштів через фандрайзинг необхідно слідувати сучасним інструментам. Загалом, можна виділити такі основні аспекти для успішного залучення коштів [15]:

1. Використовувати сучасні інформаційні технології для цікавої подачі інформації.
2. Бути прозорими та відкритими, аби люди були ознайомлені з метою проекту та розподіленням зібраних коштів.
3. Робити акцент на емоційній складовій. Адже зрозуміло описана, актуальна соціальна проблема, яку в планах вирішити може викликати бажання потенційних донорів зробити свій вклад.
4. Зробити зручним процес переводу коштів та донести, що важливі навіть невеликі суми.

Друге джерело залучення коштів, на яке хотілось би звернути уваги це гранти. Вони можуть надаватись державою, організаціями, громадянами, юридичними особами з метою реалізації проекту, на який виділили кошти в конкретно зазначеній сфері. Для того, щоб отримати грант для своєї соціальної організації підприємці приймають участь в конкурсах.

Грант, як джерело фінансування, має ряд як недоліків так і переваг. Серед недоліків можна виділити: по-перше, висока конкуренція в боротьбі за грант, по-друге, періодична звітність підприємства про використання коштів, по-третє, цільове застосування отриманих коштів [17].

Проте, гранти можна розглядати не лише з боку грошової підтримки, а й з боку можливості отримання знань та комунікації з професіоналами в певній сфері. Вони допомагають в залучення ресурсів для утворення

проекту й приймають участь в поширенні ідеї проекту в суспільстві. Як було зазначено вище, для отримання гранту необхідно приймати участь в конкурсі та представити проект, який зможе привернути увагу. Крім цього, необхідно створити гарно продуману та актуальну ідею, проаналізувати потрібні джерела фінансування, а також добре прописаний та структурований план, який продемонструє, що варто виділити кошти саме на цей проект та вони будуть використані правильно.

Виконавши якісно ці умови, проект матиме великі шанси на перемогу та отримання грантових коштів. До речі, процес створення проекту та опису його для грантових конкурсів називають грантрайтингом, і нині навіть вже існує окрема професія та люди, які вміють це якісно робити й знають, як краще прописати презентацію проекту, аби обрали для фінансування саме його [18].

З початком повномасштабної війни гранти почали набувати більшої популярності й зараз існує багато фондів, які виділяють гранти на конкурсній основі. Прикладом таких організацій є «Фонд розвитку інновацій», «Фонд Східної Європи», «Фонд соціальних інвестицій», які заохочують розвиток соціального підприємництва та надають підтримку.

Окрім фондів, гранти надають і благодійні агенції. Але крім фінансування грошима проекти, такі уста-

нови намагаються залучати до спільних проектів соціальних підприємців. Серед українських благодійних агенцій можна виділити: «Save the Children», «TASIS», «IREX». Також існує такий проект як «EUnlocking», який активно підтримує розвиток соціальних підприємств в Україні, та реалізує свою діяльність сумісно з «Egalite International», Інститутом імені Густава Штретемана (Німеччина), Національним центром допомоги та інформування для НУО в Молдові «CONTACT» (Молдова), Асоціацією «ECO-RAZENI» (Молдова), «ProNGO!» (Німеччина) [19].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Соціальне підприємництво неабияк актуально та необхідне для України. Через повномасштабну війну багато людей потребують соціальної допомоги та підтримки, саме тому такий вид підприємницької діяльності має бути в пріоритеті. Соціальне підприємництво може знизити рівень безробіття та підвищити рівень соціального життя громадян. Проте для здійснення потенційних соціальних проектів необхідно фінансування, варіантів дійсно безліч, але населенню не вистачає обізнаності та заохочення до приєднання до цих процесів. Тому важливо підвищувати рівень свідомості людей та їх можливого впливу за участі в соціальних проектах.

Список літератури:

1. Белова М.В., Росул О.М. Соціальне підприємництво як нова категорія сучасної юриспруденції. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Розділ V. Трудове право; право соціального забезпечення. 2022. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273557/268927>
2. Швець Г.О. Соціальне підприємництво: теоретичні та практичні аспекти. *Економіка і організація управління*. 2020. № 3 (39). С. 243–251.
3. Соціальне підприємництво. Портал Дія Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/social-entrepreneurship>
4. Переваги соціального підприємництва. Портал Дія Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/advantages-of-social-entrepreneurship>
5. Ільченко В.М. Соціальне підприємництво як інструмент для досягнення цілей сталого розвитку. *Ринкова економіка: Сучасна теорія і практика управління*. 2022. № 3 (52). С. 117–129.
6. Ільченко В.М., Кисельов В.Р. Підтримка соціального підприємництва під час війни та подальша відбудова. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2022. № 4 (60). С. 37–42.
7. Рейтинг країн з найбільш розвинутою економікою в світі. URL: <https://tvojarabota.pl/ua/novosti/rejting-krayin-z-najbilsh-rozvinenoyu-ekonomikoju-v-sviti-503>
8. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? 15th edition. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
9. Економіко-правовий аналіз. Соціальне підприємництво в Україні / Аналітичний звіт був підготовлений групою експертів у галузі права, економіки та соціально-політичних наук для проекту «EU4Youth – Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні». 2020. URL: https://eunighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
10. Соціальне підприємництво – нова форма бізнесу актуальна під час війни. URL: <https://persha.kr.ua/article/230051-sotsialne-pidpryemnytstvo-nova-forma-biznesu-aktualna-pid-chas-vijny/>
11. Як в Україні розбудовують соціальне підприємництво: 5 кейсів. URL: <https://happymonday.ua/yak-v-ukrayini-rozbudovuyut-sotsialne-pidpryemnytsvo-5-kejsiv>
12. Теслюк С., Демчук І. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Розділ V. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. 2022. С. 116–125.
13. Михальчук Л., Бендюк Є. Методи залучення фінансових ресурсів для розвитку соціального підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-56>
14. Кот Л.Л. Краудфандинг та фандрейзинг як механізми фінансування соціального підприємництва у національній економіці. *Проблеми системного підходу в економіці. Маркетинг*. 2021. № 1 (87). С. 123–131.
15. Солоненко Ю.В., Бабик М.К. Роль фандрайзингу в умовах війни в Україні. *XX International Science Conference «Ways of distance learning development in current conditions»*. May 22–24. Munich, Germany. 2023.

16. На допомогу ЗСУ з початку війни задонатили майже 1 мільярд доларів. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/na-dopomogu-zsu-z-pochatku-viyni-zadonatili-mayzhe-1-milyard-12118986.html>
17. Ільченко В.М., Пістуніна В.О. Можливості фінансування соціального підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2023. № 26. С. 47–51.
18. Все що потрібно знати про гранти для громадських організацій. URL: <https://v.gd/hGvesm>
19. Ачкасова О.В. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40>

References:

1. Belova M.V., Rosul O.M. (2022). Socialne pidpryjemnyctvo jak nova kategorija suchasnoji jursprudenciji [Social entrepreneurship as a new category of modern jurisprudence]. Elektronne naukove vydannya «Analitychno-porivnyalne pravoznavstvo». Rozdil V. Trudove pravo; pravo socialnogho zabezpechennya. Available at: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273557/268927>
2. Schvec G.O. (2020). Socialne pidpryjemnyctvo: teorytychni ta praktychni aspekty [Social entrepreneurship: theoretical and practical aspects]. *Ekonomika i organizacija upravlinnya*, no. 3 (39), pp. 243–251.
3. Socialne pidpryjemnyctvo [Social entrepreneurship]. PortalDijaBiznes. Available at: <https://business.diia.gov.ua/social-entrepreneurship>
4. Perevaghly socialnogho pidpryjemnyctva [Advantages of social entrepreneurship]. PortalDijaBiznes. Available at: <https://business.diia.gov.ua/advantages-of-social-entrepreneurship>
5. Ilchenko V.M. (2022). Socialne pidpryjemnyctvo jak instrument dlya dosyaghnennya cilej stalogho rozvytku [Social entrepreneurship as a tool for achieving the goals of sustainable development]. *Rynkova ekonomika: Suchasna teorija i praktyka upravlinnya*, no. 3 (52), pp. 117–129.
6. Ilchenko V.M., Kyselyov V.R. (2022). Pidtrymka socialnogho pidpryjemnyctva pid chas vijny ta podalsha vidbudova [Support for social entrepreneurship during the war and subsequent reconstruction]. *Miznarodny naukovy jurnál «Internauky». Serija: «Ekonomichi nauky»*, no. 4 (60), pp. 37–42.
7. Rejtyng krajyn z najbilsch rozvynenoju ekonomikoju v sviti [Rating of countries with the most developed economies in the world]. Available at: <https://tvojarabota.pl/ua/novosti/rejting-krayin-z-najbilsh-rozvinenoyu-ekonomikoyu-v-sviti-503>
8. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? 15th edition. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
9. Ekonomiko-pravovyj analiz. Socialne pidpryjemnyctvo v Ukrajinie / Analitychnyj zvit buv pidgotovlenyj grupoju ekspertiv u galuzi prava, ekonomiky ta socialno-politychnyh nauk dlya proektu «EU4Youth-Rozkryttya potencialu molodyh socialnyh pidpryjemciv v Moldovi ta Ukrajinii». 2020. Available at: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
10. Socialne pidpryjemnyctvo – nova forma biznesu aktualna pid chas vijny [Social entrepreneurship is a new form of business relevant during the war]. Available at: <https://persha.kr.ua/article/230051-sotsialne-pidpryemnyctvo-nova-forma-biznesu-aktualna-pid-chas-vijny/>
11. Jak v Ukrajinii rozbudovujut socialne pidpryjemnyctvo: 5 kejsiv [How social entrepreneurship is built in Ukraine: 5 cases]. Available at: <https://happymonday.ua/yak-v-ukrayini-rozbudovuyut-sotsialne-pidpryemnyctvo-5-kejsiv>
12. Tesljuk S., Demchuk I. (2022). Rozvytok socialnogho pidpryjemnyctva v Ukrajinii v umovah vojennogho stanu [Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law]. *Ekonomichny chasopys Volynckogho nacionalnogho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Pidpryjemnyctvo, torghivlya ta birzovadijalnist*. Rozdil V. P. 116–125.
13. Mychalchuk L., Bendyugh E. (2021). Metody zaluchennya finansovyh resursiv dlya rozvytku socialnogho pidpryjemnyctva [Methods of attracting financial resources for the development of social entrepreneurship]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-56>
14. Kot L.L. (2021). Kraudfandyng ta fandrejzyng jak mehanizmy finansuvannya socialnogho pidpryjemnyctva u nacionalnij ekonomici [Crowdfunding and fundraising as financing mechanisms for social entrepreneurship in the national economy]. *Problemy systemnogho pidhodu v ekonomici. Marketyng*, no. 1 (87), pp. 123–131.
15. Solonenko Y.V., Babyk M.K. (2023). Rol fandrajsynghu v umovah vijny v Ukrajinii [The role of fundraising in the conditions of war in Ukraine]. XX International Science Conference «Ways of distance learning development in current conditions». May 22–24. Munich, Germany.
16. Na dopomogu ZSU z pochatku vijny zadonatyly majzhe 1 miljard dolariv [Since the beginning of the war, almost 1 billion dollars have been donated to help the Armed Forces]. Available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/na-dopomogu-zsu-z-pochatku-viyni-zadonatili-mayzhe-1-milyard-12118986.html>
17. Ilchenko V.M., Pistunova V.O. (2023). Mozlyvosti finansuvannya socialnogho pidpryjemnyctva v Ukrajinii [Possibilities of financing social entrepreneurship in Ukraine]. *Pidpryjemnyctvo ta innovacii*, no. 26, pp. 47–51.
18. Use scho potrebno znaty pro ghranty dlya gromadskyh organizacij [Everything you need to know about grants for public organizations]. Available at: <https://v.gd/hGvesm>
19. Achkasova O.V. (2022). Rozvytok socialnogho pidpryjemnyctva v Ukrajinii v umovah vojennogho stanu [Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40>

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IS AN INNOVATIVE BUSINESS THAT CHANGES SOCIETY

Social entrepreneurship, although a fairly new type of activity, is already taking hold in the global economy. Its popularity is only growing, and with the outbreak of a full-scale war in Ukraine, even more people have become interested in this type of activity. In today's environment, social entrepreneurship positions itself as a form of business that improves lives and helps people with disabilities, internally displaced persons, socially vulnerable groups; cares about the environment; preserves nature and rationally allocates resources. Despite the fact that social entrepreneurship does not exclude profit from its activities, its main goal is still social. Social entrepreneurship plays an important role in improving the quality of social life. It influences the level of social development of the country and reduces unemployment. Social projects are an important part of every country's successful and sustainable development. However, this type of business, like any other, requires funding. The article presents possible sources of fundraising: crowdfunding, charities, business angels, grants, philanthropists, fundraising. Particular attention is paid to such methods as grants and fundraising, as the authors believe that they are the most modern and relevant in the times in which the study is being conducted.

Key words: social entrepreneurship, sources of financing, innovations, economic development, improvement of the population's life.